

Aandacht geven op afstand

In het voortgezet onderwijs experimenteert een groep docenten van CVO Zuid-West Fryslân en het Dockinga College met onderwijs op afstand via videoconferencing. Zij verbinden hun experimenten met onderzoek. Eén van de vragen die hen bezighoudt, is of het mogelijk is leerlingen op afstand voldoende aandacht te geven. Ze hebben dit, onder leiding van IVA Beleidsonderzoek en advies, onderzocht bij drie groepen leerlingen in het vmbo.

Reitze Jonkman, Leo van der Lei, Irma van der Neut, (Morris Oosterling?)¹

In het najaar van 2007 hebben de docenten een minionderzoek uitgevoerd naar de aandacht die leerlingen krijgen van hun docent tijdens lessen Fries met videoconferencing (zie COS, **jaargang 20 nummer 4 – april 2008**). Centrale vragen hierbij waren:

- 1 *Hoe kan een docent in een klassikale les via videoconferencing (vc) de aandacht verdelen over leerlingen? Hoe weet een docent of leerlingen wel of niet voldoende aandacht krijgen? Krijgen alle leerlingen in een vc-les aandacht van de docent?*
- 2 *Kunnen leerlingen in een klassikale vc-les vragen stellen aan de docent?*

Uit het minionderzoek is gebleken dat enkele manieren van aandacht geven aan individuele leerlingen (oogcontact, langslopen) niet (goed) kunnen worden toegepast in een vc-les. Dit kan voor leerlingen een drempel opwerpen. Ook bleek dat één leerling op afstand het erg lastig vond vragen te stellen aan de docent. De onderzoeksgroep heeft vervolgens besloten meerdere klassen, docenten en leerlingen bij het onderzoek te betrekken om dit breder te toetsen. In het voorjaar van 2008 hebben zij een vervolgonderzoek uitgevoerd.

Vervolgonderzoek naar klassikale vc-lessen

In het vervolgonderzoek staan de volgende vragen centraal:

1. Krijgen de leerlingen in een klassikale vc-les de aandacht die zij willen?
2. Kunnen de leerlingen vragen stellen aan de docent, zowel in een vc-les als daarbuiten?
3. Kunnen de leerlingen goed met de andere leerlingen en de docent communiceren?
4. Hebben de leerlingen een band met de docent?

Om deze onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden heeft de onderzoeksgroep een vragenlijst verspreid onder twee groepen leerlingen (4tg, 3tg), die elk van een andere docent les krijgen via videoconferencing in het vak Fries. De leerlingen volgen het onderwijs op verschillende locaties. In totaal hebben vijftien leerlingen op vier verschillende locaties de vragenlijst ingevuld. Drie van deze leerlingen zitten op een locatie waar de docent fysiek aanwezig is, de twaalf overige leerlingen krijgen les op afstand. Negen leerlingen uit groep 4tg krijgen les van docent A. Zes leerlingen uit groep 3tg krijgen les van docent B.

Door de lage aantallen kunnen beide groepen niet met elkaar vergeleken worden. De uitspraken in dit artikel wordt steeds gedaan voor de totale groep en voor de groep leerlingen op afstand.

Aandacht krijgen

Om na te gaan of leerlingen die aandacht krijgen die ze wensen, heeft de onderzoeksgroep in de vragenlijst een aantal manieren van aandacht geven voorgelegd aan de leerlingen. Per manier is

¹ Reitze Jonkman is docent Fries op CVO Zuid-West Fryslân, Irma van der Neut en Morris Oosterling zijn respectievelijk senior- en junior-onderzoeker bij IVA Beleidsonderzoek en advies.

gevraagd of de leerlingen dit *willen*, of de docent op deze manier aandacht *kan geven* en of hij op deze manier aandacht *geeft*. De gemiddelde scores van de leerlingen staan in onderstaande tabel. Deze gemiddelden zijn berekend voor de totale groep. Ze hebben dus betrekking op de leerlingen die fysiek in hetzelfde lokaal zitten als de docent en op de leerlingen die op afstand les krijgen.

Tabel 1 Gemiddelde scores van de leerlingen wat betreft aandacht in de klas (N=15)

Uitspraak	Aandacht die de leerlingen van de docent willen (1= helemaal niet, 2= liever niet, 3= maakt me niet uit, 4= graag, 5= heel graag)	Mogelijkheid om aandacht te krijgen van de docent (1=helemaal niet mogelijk, 2=een beetje mogelijk, 3= redelijk mogelijk, 4= mogelijk, 5=zeer goed mogelijk)	Aandacht die de docent geeft (1= (bijna) nooit, 2= soms, 3= regelmatig, 4= vaak, 5= zeer vaak)
De docent loopt langs mijn tafel	2,5	1,9	1,5
De docent kijkt over mijn schouder mee	2,1	2,0	1,5
De docent stelt mij vragen om te zien of ik het snap	3,1	3,3	2,7
De docent kijkt mij tijdens de les aan	2,4	2,8	2,5
De docent reageert op bepaalde tekens van mij (bv opgestoken vinger)	3,5	3,1	2,8
De docent reageert op wat ik zeg	3,9	3,6	3,3
De docent laat mij vertellen	3,3	3,6	3,0
De docent zet mijn reacties in powerpoint of op het bord	2,2	3,1	1,8
De docent geeft mij een compliment	3,4	3,3	2,3
De docent kijkt mij aan (oogcontact)	2,7	2,5	1,9
De docent bewaakt de orde in de klas	3,4	2,9	2,7
De docent geeft mij buiten de lessen aandacht	2,3	2,3	1,7

De docent geeft mij in de les aandacht	2,6	3,2	2,7
De docent heeft een (digitaal) spreekuur, zodat ik via MSN/chatten een vraag kan stellen	2,6	2,0	1,1
De docent werkt met e-mail, zodat ik vragen kan stellen	3,3	3,2	3,1
De docent vraagt of ik nog vragen heb	3,6	3,7	3,5
De docent vertelt iets over zichzelf	2,9	3,4	2,1
De docent vraagt hoe het met mij gaat	2,8	3,1	2,3
Aandacht gemiddeld	2,8	3,0	2,4

Uit de tabel blijkt dat de leerlingen gemiddeld (redelijk) graag op de volgende manieren aandacht *willen* van hun docent:

- de docent reageert op bepaalde tekens van de leerling (bijvoorbeeld een opgestoken vinger);
- de docent reageert op wat de leerling zegt;
- de docent vraagt of de leerlingen nog vragen hebben.

De leerlingen zijn van mening dat het in een vc-les (redelijk) *mogelijk* is voor een docent om op deze manier aandacht te geven. Dit geldt ook voor de leerlingen op afstand.

De leerlingen vinden dat de docenten hen regelmatig op deze manieren aandacht geven. Deze manieren van aandacht geven typeren zich door persoonlijke aandacht, er blijkt een bepaalde mate van interesse in de leerling uit.

Er zijn ook vormen van aandacht die vanuit het perspectief van de leerling minder gewenst zijn. De leerlingen krijgen gemiddeld liever geen aandacht op de volgende wijze:

- de docent kijkt over de schouder van de leerling mee;
- de docent zet de reacties van leerlingen in Powerpoint of op het bord;
- de docent kijkt de leerling aan;
- de docent geeft de leerling buiten de lessen aandacht.

De leerlingen geven aan dat hun docenten deze, minder gewenste vormen van aandacht, soms toepassen. De meeste leerlingen op afstand geven aan dat het niet mogelijk is dat de docent over hun schouders meekijkt en dit dan ook niet doet. Overigens geven enkele leerlingen aan dat het wel mogelijk is. Kennelijk hebben zij toch het gevoel dat de docent over hun schouders kan meekijken, ook al staat deze op afstand.

De manieren waarop leerlingen aandacht krijgen, stemmen redelijk overeen met de manieren waarop zij aandacht willen. Bijna driekwart van de leerlingen vindt dan ook dat zij in de vc-les voldoende aandacht van hun docent krijgen. Dit geldt ook voor de leerlingen op afstand. Eén leerling zegt niet voldoende aandacht te krijgen.

Uit het minionderzoek kwam naar voren dat bepaalde manieren van aandacht geven niet of nauwelijks kunnen worden toegepast bij onderwijs op afstand. Oogcontact en over de schouder meekijken waren daar voorbeelden van. Ook werd duidelijk dat het lastiger is om buiten de lessen om aandacht te besteden aan leerlingen. Gevreesd werd dat dit mogelijk drempels op zou kunnen werpen voor leerlingen. Met het vervolgonderzoek wordt deze vrees ten dele weggenomen. Immers, de leerlingen vinden deze manieren van aandacht geven minder wenselijk. Overigens rest dan nog wel de vraag waarom leerlingen deze manieren van aandacht minder wensen.

Vragen stellen aan de docent

Uit het minionderzoek kwam naar voren dat het voor leerlingen op afstand mogelijk lastig is om vragen te stellen aan de docent. Het vervolgonderzoek wijst uit dat alle leerlingen op afstand vinden dat zij een vraag kunnen stellen aan de docent, wanneer zij dit willen. Ruim 80 procent van de leerlingen op afstand vindt dat zij tijdens de vc-lessen alle vragen kunnen stellen die zij willen stellen.

Buiten de les om een vraag stellen aan de docent kan volgens tweederde van de leerlingen op afstand. Eén leerling geeft aan (helemaal) niet een vraag buiten de les aan de docent te kunnen stellen.

Communicatie met andere leerlingen en de docent

De leerlingen kunnen de andere leerlingen over het algemeen goed zien. Ruim de helft van de leerlingen zegt dit goed te kunnen; één leerling heeft hier moeite mee. Ook kunnen zij de andere leerlingen over het algemeen goed verstaan, met hen praten en hen een vraag stellen. Ruim driekwart zegt andere leerlingen goed te kunnen verstaan, geen enkele leerling heeft hier moeite mee. Ruim de helft van de leerlingen zegt met andere leerlingen te kunnen praten, ruim tweederde zegt hen een vraag te kunnen stellen. Het beeld dat hier geschetst wordt geldt ook voor de leerlingen op afstand.

De docent wordt over het algemeen ook goed verstaan door de leerlingen. Ruim de helft van de leerlingen kan de docent goed verstaan. Ook zijn de leerlingen positief over de zichtbaarheid van het gezicht van de docent: tweederde vindt dat het gezicht van de docent goed te zien is. Dit geldt ook voor de leerlingen op afstand.

Band met de docent

Tweevijfde van de leerlingen geeft aan een goede band te hebben met de docent en kan goed met de docent opschieten. Ruim een kwart van de leerlingen heeft geen goede band met de docent en één op de vijf leerlingen kan niet goed met de docent opschieten.

Van de leerlingen op afstand vindt de helft dat ze een goede band met de leraar hebben.

Conclusie

Uit dit onderzoek op kleine schaal blijkt dat leerlingen in een vc-les over het algemeen in redelijke mate die aandacht krijgen die ze wensen. Het gaat dan om meer persoonlijke aandacht, te weten reageren op tekens van de leerlingen en op wat de leerling zegt en nagaan of leerlingen nog vragen hebben. Leerlingen op afstand geven aan deze aandacht redelijk te krijgen. Bepaalde manieren van aandacht kunnen in een vc-les lastiger gegeven worden aan de leerlingen op afstand, maar zij wensen die over het algemeen ook niet. De leerlingen die vc-lessen volgen (ook de leerlingen op afstand) vinden over het algemeen dat zij voldoende aandacht krijgen van de docent.

In deze specifieke setting lijkt de afstand ook geen drempels op te werpen voor het stellen van vragen en de communicatie met andere leerlingen en de docent.